

ŽENA U TEOLOGJI SVETE TEREZIJE

DR. JAKOV MAMIĆ, OCD.

Naslovljenu temu priopćenja koje smo dobili u zadatak za ovaj Teološko-pastoralni tjedan za svećenike, studirat ćemo s dvostrukog motrišta: Terezija žena i – njezino teološko razmišljanje o ženi.

Nadamo se da će ovako postavljena i razrađena tema dobro ocrtati u čemu se sastoji dostojanstvo žene kroz lik Terezije Avilske, te što nam Terezija nudi u svom govoru o ženi.

I. TEREZIJA – ŽENA

Čini mi se da naša zadana tema ima voditi računa o tri bitna elementa: prvi je TEREZIJA; drugi je ŽENA, treći je TEOLOGINJA. Terezija sa svojim etničkim i kulturološkim porijeklom, nasljeđem i ambijentom; žena sa specifičnim pozivom na posvemašnje ostvarenje svoje ženstvene osobnosti; teologinja kao osoba koja vjernički smisljeno misli i razmišlja sa ciljem da privede k vjeri.

I. 1. TEREZIJA

Kćerka plemenitih i pobožnih roditelja Don Alonsa de Cepeda i žene mu Done Beatrice Davila y Ahumada, ugleda sunce Božje 28. ožujka 1515. god. u gradu Avili. Majka joj preminu još mlada, kad je djevojčici bilo 13 godina. Da ne skrene na stramputnice, a i dobar običaj onoga vremena to je savjetovao, otac Alonso je smješta u zavod sestara augustinki. Zbog bolesti vraća se kući, da bi 1536. ušla u Karmel. Imala je tada 21. godinu. Ostaje u Karmelu 27 godina. Godine 1562. započinje obnovu Karmela te osniva 17 ženskih i 14 muških samostana. I to u vremenskom rasponu od 20 godina. Preminuće se zbilom 4. listopada 1582. Proglašena je blaženom 1614; svetom 1622; a 27. rujna 1870. Pavao VI proglašava je prvom ženom u povijesti Crkve naučiteljicom Crkve.

Živi u vrlo kritičnom vremenu Crkve. Evo samo nekih naznaka takvog vremena: pojavak protestantizma, posljedična nestabilnost crkvenih struktura, nagle i nedomišljene diferencijacije, napuklost u pristupu sadržajima vjere (sakramenti, opravdanje, oprost, i dr.). Dovedena je u pitanje ustaljena koncepcija duhovnog života (značenje oprosta i zasluga u duhovnom životu, osobito s obzirom na smisao žrtve). Vrlo jako previranje osjeća se na području duhovnih

pokreta: Duhovnost cvate u svim pravcima. Inicijator svega je glasoviti franjevac kardinal Cisneros sa svojom tipografijom na narodnom jeziku. Duhovna se strujanja isprepliću. Na sceni je Erazmo i Savonarola, devotio moderna, humanizam i liberalizam; osobitu ulogu igraju tzv. »alumbrosi« (prosvjetljeni) i »dejadosi« (smireni) – koji svojom molitvom šutnje osporavaju tada uvriježeno mišljenje među teolozima da je samo usmena molitva vrijedna. U teologu Melchior Canu zastupljena je većina teologa, a u kardinalu Caranzi nalazi se veliko mnoštvo učenih »duhovnjaka« (Luis de Granada, Osuna, Juan de Avila, Petar Alkantarski, Franjo Borgia, i dr.). Pobjeđuje teologija, ali kao saveznica moći, a ne razuma: kardinal Carenza je osuđen i prognan, a gotovo sva literatura na narodnom jeziku je spaljena. Nosioci duhovnih traženja postaju neposrednim predmetom Inkvizicije. Španjolska je pak na vrhuncu svoje političke i gospodarske moći: ostvarilo se jedinstvo nacije, jaka ekspanzija u Europi, a odmah i u Americi. Mentalitet je maskuliniziran jer su vitezovi i tragači za zlatom, osvajači i »letradosi« bili na cijeni.

I. 2. TEREZIJA – ŽENA – KAO TEOLOŠKI GOVOR

Svoju temeljnu određenost – bitno žensko – Terezija će živjeti u svojoj ljudskoj, kršćanskoj, redovničkoj, pa tako i teološkoj stvarnosti. Točno je da će ponekad sa sumnjom i nevjericom gledati na tu svoju određenost, ali s onu stranu svega ona to svoje stanje prihvaća i iz njega djeluje. U pismu Generalu reda ocu Ivanu Krstitelju Rubeo, zalažući se za izlaze iz napete situacije nastale oko obnove reda, piše: »Pripazi malo na mnoge razloge koji možda za vas tamo i nisu jasni ka meni ovdje. Iako mi žene nismo prikladne biti savjetnice, ipak ponekad pogodimo pravo«¹.

U svoja će tri (od četiri velika djela), Terezija o sebi napisati ovo: »...kako ptice koje uče govoriti ne znaju više od onoga što im kazuju ili što čuju, i to mnogo puta ponavljaju, takva sam doslovce i ja«². Mišljenje koje u sebi nosi o sebi, svakako je da pripada »neukima«. Ovo je važno naglasiti da ne bismo očekivali od Terezije sustavna izlaganja o teološki važnim pitanjima: ona je usmjerena na svakodnevnicu kao mjesto svoga rasta i svoga poslanja.

S druge strane posve je *svjesna svoje ženstvenosti i zadovoljna* je u sebi zbog toga što je žena. Ponekad će se i požaliti: »...htjela bi se uvući usred svijeta da vidi da li bi mogla pridonijeti da još neka duša hvali Boga; a ako je žena, ožalostuje se zbog vezanosti koju joj nameće njezina narav da to ne može učiniti i jako zavidi onima koji imaju slobodu glasnogovorenja, obznanjujući tko je veliki Bog viteštva«³.

Dugo iskustvo mučnoga traženja u vlastitom duhovnom životu, kao i mnoge okolnosti u kojima je morala svojim znanjem i iskustvom pomoći drugima, dovodi je do vrlo važnog saznanja koje nije beznačajno za Terezijin pristup ženi: »... ima više žena nego muškaraca kojima Gospodin iskazuje te milosti (nutarnje molitve). To sam čula od svetoga brata Petra Alkantraskoga, a vidjela sam i sama. On je rekao, da *žene napreduju mnogo više* na tom putu molitve nego muškarci. A naveo je i izvrsne razloge za to, kojih mi ne treba ovdje spominjati. Svi su u prilog ženama«⁴. U tom svom nutarnjem lomljenju

1 Siviglia I ili II (?) 1576, Pismo br. 46,8.

2 *Zamak duše*, Predgovor, 2.

3 *Zamak*, Odaje VII, 6,3.

4 *Život*, 40,8.

između vlastitog osjećaja o vrijednosti o značenju žene i stvorenog mentaliteta svoga vremena, Terezija se obraća Gospodinu kao da želi i njega potsjetiti da to nije u redu: »...Vi, Stvoritelju moj, niste nezahvalan, pa da ja pomislim da nećete učiniti ono što Vas mole (one koje sve ostaviše), niti ste prezreli žene dok ste hodali po svijetu; naprotiv, štitili ste ih s puno milosrđa«. ⁵ Ona-žena – dakle posve prihvaća psihički i fizički identitet žene. Često se vraća tvrdnji da je žena, ali nikada to ne čini s gorčinom ili isprikom: »...uvijek se priznaje neukom i uvijek se – pomalo dvoznačno – žali što kao žena ne zna i ne može mnogo«. ⁶ Stoga, umjesto da gubi vrijeme na jalove usporedbe ili žalopojke, ona pokušava *iskoristiti* tu svoju datost: »Činilo mi se da bih položila tisuću života za spas jedne od mnoštva onih duša koje su se tamo gubile. No, videći da sam žena, slaba i nemoćna da budem od koristi...odlučila sam učiniti ono što je bilo do mene, sa svom savršenošću kojom budem mogla«. ⁷

Tjelesna stasitost, ljepota izgleda i silna ljupkost sačinjavat će utemeljenost njezine ponositosti. Svjesna toga i sama će reagirati na umjetnički dvosmisleno djelo Fray Juana de la Miseria: »Bog Ti oprostio, brate Ivane! Kad si me već slikao, zašto me naslika ovako ružnu i krmeljavu?« ⁸

Svjesna da u sebi nosi sva *ograničenja i prednosti* što ih ima žena, konstatira: »Nema žene koja bi bila bez neke nevolje«, ⁹ ili otpočimajući razglabati o primljenim milostima i svojim mogućnostima da to opiše, reći će: »Uostalom je dosta što sam žena, da mi padnu krila, to više što sam žena i to zla žena«. ¹⁰ Nikada svoje granice neće koristiti kao alibi: konstatira činjenicu, ostaje mirna i ide dalje. Takav njezin stav znak je velikog ekvilibrija i duboke svijesti o svom identitetu. U tom smislu dobro je čuti njezinu izjavu o sebi kratko prije smrti: »Ništa više ne vrijedim: prestrašila bi se kada bi me vidjela kako sam ostarila i postala beskorisna«. ¹¹

U društvenoj uvjetovanosti žene kakvom je obilovalo njezino vrijeme, Terezija iznalazi načina da iskoristi čak i tu uvjetovanost. Poznato je da je to vrijeme u kojemu je viteštvo, a s njime spojeni i muški dignitet, igralo veliku ulogu. Ona dobro znade da valja koristiti tu »slabost vremena« i uistinu će nerijetko posegnuti za tim argumentima da ostvari svoje ciljeve za koje je shvatila da se isplati zaigrati i na tu kartu. Tim će putem Terezija-žena uspjati probiti led i tamo gdje ga ni mnogo bolje oboružani diplomati nisu uspjeli probiti. Vrijedit će joj to osobito pri osnucima i zaštiti Reforme Karmela. Bila je pragmatik. Mudra žena.

I.2.1 Terezija-žena zavidne misaono-afektivne kvalitete

Terezija priznaje vrijednost intuicije kao puta istine; ona ne smatra da je takav stav uopće u suprotnosti sa vlastitim priznanjem o svojoj »neukosti«. Doista, često je spoznala da je kao žena imala intuicije koje su uvelike nadilazile umsku spoznaju. Upravo ta razina i taj put spoznaje postaje njezin spoznajni put do istine. Ovo za nju ne znači da se odrekla razuma. U tom smislu

⁵ Put k savršenosti, 3.7.

⁶ VALKOVIĆ, M., *Strukturalni elementi kršćanskog života po Tereziji Avilskoj*, u Terezija Avilska. Lik. Djelo. Poruka. Zagreb, 1983. str. 30.

⁷ Put 1,2.

⁸ Osnuci, 26. bilješka 1.

⁹ Pismo 2. VI. 1577. Majci Ani od sv. Alberta.

¹⁰ Život 10,8.

¹¹ Pismo od 17. III. 1582. Majci Mariji od sv. Josipa.

veoma je govornjiva njezina izjava: »Nema većeg križa nego podložiti svoj razum nekome koji ga nema. Ja osobno nisam nikada uspjela u tome i ne vjerujem da je to potrebno«. ¹²

No, taj dinamizam intuicije nije samo u funkciji spoznaje istine kao apstraktnih stvarnosti; putem intuicije Terezija otkriva smisao života u njegovom cjelovitom značenju. Osim intuicije, Terezija poznaje i *vrijednost ljepote* i nije nimalo bezbrižna kako će i sama izgledati: svjesna je da je lijepa i privlačna. Ona to cijeni i koristi, ali se ne opredjeljuje na tome graditi svoj životni poziv. Istina je da je riječ o najženstvenijem elementu o kojemu ona rado govori. Na počecima svoje adulescencije kaže: »...čim stupih iz djetinjstva i počeh upoznavati prirodne darove, što mi ih je dao Gospodin, a govorili su da ih je bilo vrlo mnogo, moradoh mu na njima zahvaljivati. Ali ja stadoh sve te darove upotrebljavati, da ga vrijeđam«. ¹³ O tome koliko će brigu posvetiti da uljepša svoju ljepotu, piše: »Stadoh nositi vrlo elegantne haljine i zaželjeh vanjstinom se dopasti. Zato vrlo brižno njegovah ruke i kosu, upotrebljavah miomirise...do kojih sam mogla doći«. ¹⁴ A već smo vidjeli da joj ni u poodmakloj dobi nije svejedno kako izgleda. ¹⁵

Veoma često govori i o svojoj *krhkosti*. Ova ju je trajno pratila i to na duhovnoj kao na tjelesnoj razini. Kako o jednoj tako i o drugoj Terezija otvoreno govori. No, i ovakva krhkost u njoj postaje vedrina, a ponekad pomislimo da joj baš to i odgovara: »Moja prednost, u odnosu na Vas, (piše s. Mariji od sv. Josipa), jest samo u tome što imam malo više iskustva. Ali nisam više nizašto...«. ¹⁶

Nutarnja *snaga duha* ponekad kao da je baca u prisvojene kvalitete muške psihe, te to isto želi i drugima: »To je vrlo ženskasto, a ja ne bih htjela, kćeri moje, da u ičemu budete takve, niti da tako izgledate, već kao snažni muževi«. ¹⁷ Kada Terezija ne bi vjerovala da je ovakva kvaliteta duha moguća u žene, sigurno ne bi to ni pisala ni željela svojim sestrama. Ona nikako ne želi da žena prihvati mušku psihi kao svoju, nego samo da žena postane svjesna mogućnosti kvalitete onoga što jest. Poznato joj je da ima »ženskastih« i slaboumnih muževa koji ponekad umišljaju da su uspjeli spoznati teško spoznatljiva područja žene samo zato što su muškarci. Takvima ona piše: »Smješno mi je kad čujem da ste shvatili tu dušu čim ste je vidjeli. Nije tako lako upoznati žene. Ima onih koji mnogo godina ispovijedaju žene, te se napokon iznenade što ih tako malo poznaju. Oni sude po onom što čuju. A žene, ne poznavajući dobro svoje nedostatke, ne znaju ih dobro ni objasniti«. ¹⁸

Pripomenimo također da je Terezija kao žena u *trajnoj potrazi*. Mnogo će vremena utrošiti na traženju sebe. Bilo joj je veoma važno doći do istine o sebi.

I. 2.2 Terezija i suvremena žena

Posljednjih je godina sa svom žestinom izbilo pitanje žene ne samo kao civilizacijsko nego i egzistencijalno pitanje. A čim je tako, ni teologija ni duhovnost ne mogu stajati kao da ih se ne tiče. U donedavnoj prošlosti o tom

12 Život 13,19.

13 Život 1,8.

14 Život 2,2.

15 vidi bilj. br. 11.

16 Idem.

17 Put 7,8.

18 Pismo 28,6/1576. ocu Marjanu od 21. X. 1576.

nije bilo riječi, a ako je i bilo onda je to učinjeno s velikom dozom predrasuda, potcjenjujuće i nedostojno. Shvaćena kao nuzprodukt prirode, ženi nije preostalo drugo nego biti podložna muškarcu kao temeljnom nosiocu i njezine prirode.¹⁹

Danas se žena pokazuje kao subjekt vlastite povijesti, one povijesti koju je živjela različito od svog partnera ili kolege na poslu; ona danas daje vlastito značenje kulturi i odbija apriori prihvatiti ona značenja koja joj dodijeliše »tvorci« kulture nastale s pozicije moći.²⁰

Drago nam je primjetiti da imamo dojam da su se obistinile pravo proročke riječi o ovom vremenu što ih je Terezija u onom vremenu izrekla o ženi: »Vidim, nazirem vremena u kojima se neće moći potcjenjivati kreposne i jake duše i to zbog same činjenice što su žene«²¹.

Razmišljajući nad Terezijom-ženom u odnosu na suvremenu ženu, čini nam se da u sljedeća tri oblika Terezija baca poruke suvremenoj ženi: ljubiti i biti ljubljena; postići ekvilibrij; naći svoj vlastiti temelj;

a) *žena-osoba koja ljubi i koja je ljubljena*: u tom smislu Terezija uočava da duhovno kao i tjelesno usređuje i čini sretnim ako se posve daruje. Ovo darovati se znak je da je osoba doživjela da je voljena kao dar, te darivanje postaje prava mogućnost ostvarenja žene kao majke, djevice, prijateljice. Svojom osobom Terezija potvrđuje valjanost darivanja u ljubavi kao puta k ostvarenju žene. Istina je da ona ovu darovnost živi na eminentno duhovnoj razini; no, ovo ne umanjuje, nego otkriva novu dimenziju vrlo duboku i vrlo svojstvenu ženi.

b) *ostvariti psiho-fizički ekvilibrij*: način kako to postići, Terezija nudi otvaranje snazi i sili Duha Svetoga. Dopustiti Duhu Svetom da prožme tjelesnu i duhovnu stvarnost žene, kako bi se Krist u njoj utjelovio kao ljubav. Terezija u ovom zbivanju vidi nastanak estetičnosti žene, te ju ova plodnost ljubavi čini privlačnom.

c) *naći svoj vlastiti temelj*: on je u njoj, tj. u Bogu. Stoga je važno začu u sebi da sazna tko je. Temeljna okosnica ovoga traženja jest iskustvo čovječstva Kristova kao puta za spoznaju vlastite vrijednosti: Krist je čovjek, jer postojiš ti-žena. Ljubav dovodi do spoznaje vlastitog temelja.

U današnjim opravdanim traženjima unutar feminističke teologije, čini se da se Terezijina poruka može shvatiti kao anahrona. No, to je samo privid. Ako je feminizam proces otkrivanja i prihvaćanja vlastitog identiteta kao jednakopravne i različite stvarnosti (žene od muškarca), Terezija predlaže suvremenoj ženi da se trgne iz sna i pretjerane emotivnosti; da se otkači od pasivnog zbivanja i postane tvoriteljica ove civilizacije i u njoj kulture i teologije. Terezija govori da je žena sama kreativnost, spontanost i izvor inicijativa. Valja to ozbiljno vrednovati, uči Terezija. Nadići osjećaj manje vrijednosti, jer doista za to nema mjesta, barem ne na objektivnoj razini svijesti. Sagledavajući kompleksnu osobnost svete Terezije, kao žene i svete, dolazimo do zaključka da ona kao takva u sebi nosi teološku poruku za suvremenu ženu, osobito na dvije razine: puni humanizam i imati dušu zaručnice i majke:

19 Usp. R. R. REUTHER, *Una nuova donna per una nuova terra: donna, ecologia e rivoluzione sociale*, in Vecchi e Nuovi Dei, Torino, 1976, str. 389.

20 Usp. M.X. BERTOLA, *La donna religiosa passato-presente-futuro*, in Cons. Serv. 30(1981)18. 21 *Put-E* 4,1.

a) *puni humanizam*: nema sumnje, i dosada smo to mnogo puta istakli, da je riječ o ženskoj ličnosti prvorazrednog značenja. Dapače, posve izvanredna žena. Bila, a vjerojatno će u svom svetačkom stilu još dugo i ostati, prototip lijepe i dealne žene. Tajna njezina bogatstva nalazi se u njegovoj egzistencijalnoj kvaliteti. Upravo stoga njezin duševni i duhovni profil zanimat će ljude najrazličitijih profila, a žene svake epohe u njemu će nalaziti odgovore. To znači da postoji ženski ideal uosobljen u ličnosti svete iz Avile, a to je način na koji ona jest. Postoje ženske kvalitete koje Terezija izobilno nudi i izaziva: istančanost osjećaja, intuicija, sposobnost predanja, širokogrudnost, nježnost, veselje, dražesnost, bogatstvo duha, odlučnost, sposobnost trpljenja, a Pavao VI će dodati: karizma istine, karizma znanja i mjesto gdje se pokazuje izvanredna snaga prosvjetljenja Božjega.²² Visoko je cjenila iskrenost i umnost: »Visoko cijeni intelektualni moment i racionalnost (»neću glupih redovnica«)...Kod nje, nastavlja autor, možemo naći izričite elemente, i teoretske i praktične, koji bi se dali vrlo dobro protumačiti u smislu moderne personalističke i egzistencijalne filosofije...gdje je naglasak na osobnoj »odluci«...i na osnovnom ili temeljnom opredjeljenju (optio fundamentalis)«. ²³ Tri vrline su joj ocrtavale lice: poniznost, jakost i solidarnost.

b) *imati dušu zaručnice i majke*: u ove dvije kategorije Terezija je živjela puninu svoje ženstvenosti. Naravno, da je to bilo uzdignuto na razinu duha i duhovnoga. Ona će sav duhovni hod k svetosti shvaćati u ključu tzv. *sponzalne* (zaručničke) mistike. Uvijek je dvoje na djelu: On i ona. Pa kada govori o duši, kao da ne može nego vidjeti čitavu osobu, jer ta duša je takva da misli, ljubi, uživa, pipa, grli, tepa, služi... Upravo stoga, još jednom, otkrivamo važnost Kristova čovjštva kao teološke kategorije: »Terezija, kaže prof. Valković, ne može zamisliti kršćanina bez osobne veze s Isusom Kristom, koji je hodao ovom našom zemljom, trpio i umro. Boga i božanski element ona voli nazvati »Njegovo Veličanstvo«, ali njezine misli i osjećaji stalno kruže oko svetog čovjštva Isusa Krista, kojega čuje, vidi, s kojim razgovara i čijom postaje »zaručnicom«... Usred velikih patnji i progona ona će reći svojim duhovnim kćerima: »Krist je izvanredan prijatelj ako gledamo u njemu čovjeka s njegovim slabostima i patnjama; tada on ostaje s nama. Kada se naviknemo da ga tako gledamo, lako ćemo ga naći pokraj sebe...«²⁴ ... Ovaj Terezijin pristup, zaključuje Valković, i danas krajnje je aktualan, kako pokazuju suvremene kristološke diskusije. Čini se da stil današnjeg kršćanstva, a vjerojatno i budućega, ne može zaobići ovu temeljnu Terezijinu viziju Isusa Krista.«²⁵

U Epilogu *Zamka duše*, odlično se ocrtava sva razigranost i zaručnice i majke i učiteljice. I samu konstrukciju duše kao »zamka« – »dvorca« – »grada«, Terezija će smisliti da bi svoje zaručništvo uzmogla do kraja i nesmetano živjeti: »Imajući u vidu veliku zatvorenost i malo stvari za razonodu što ih imate, sestre moje, te kuće koje nisu dostatne kako priliči u nekima od vaših samostana, čini mi se da će vam biti na utjehu naslađivati se u ovom unutarnjem zamku jer bez dopuštenja poglavarica možete ulaziti i šetati po njemu u bilo koje doba... Kada se jedanput naučite uživati u ovom Zamku, u svim ćete

22 Usp. HERBSTRICHT, W., *Teresa von Avila. Die erste Kirchenlehrerin*, Verlag Gerhard Kafke, Bergen-Enkheim b. Frankfurt/Main, str. 107..

23 VALKOVIĆ, M. o.c. str. 37.

24 *Život* 22,10.

25 VALKOVIĆ, M. o.c. str. 33–34.

stvarima naći odmor...u nadi da ćete se vraćati u njega jer nam ga nitko ne može oteti«. ²⁶

Terezijin zov na život zaručništva²⁷, plod je pravog iskustva o realnoj mogućnosti sreće u tom zajedničarenju: »Ja sam već tu ljubav iskusila pa upoznajem da nam ne iskazuje samo draganje riječima, već nam je više učinio djelima«²⁸; zato i jamči: »...duša koja žarko ljubi svoga Zaručnika, okusi sve (te) naslade i nesvjesti i smrt i nevolje, pa slasti i užitke s Njim«²⁹.

Interesantna je napomena Svetice, a dobro je to u ovom trenutku vremena reći, da ovo stanje »zaručništva« nije vezano uz poziv na redovnički život, premda je i to milost »...znajte da (redovništvo) nije ono prijateljstvo i mir što ga želi zaručnica... A zapast će onoga koji se uvelike bude bavio molitvom i pokorom i poniznošću i mnogim drugim krepostima«. ³⁰

Zrelost Terezijine vjere i sigurnost njezine ljubavi pokazatelji su nutarnjeg i posvemašnjeg ekvilibrija. Znak je ovoga ekvilibrija posve slobodni i bez uvijanja zaljubljenički dijalog koji se zbiva između nje i Zaručnika u dubokom intimovanju duše: »Zato, Gospodine moj, ne ištem od Tebe ništa drugo u novom životu nego da me *poljubiš poljupcem svojih usta*, i to tako te se ne uzmognem odijeliti od ovog prijateljstva i jedinstva, sve da hoću«. ³¹ Ovdje Terezija uči da ljubav *kojom je osoba ljubljena* može biti jamstvo stabilnosti odnosa, pa makar volja i drugačije htjela. To egzistencijalno *iskustvo ljubavi* je presudno za zdravost i izdržljivost svakog imalo solidnog odnosa do kojega nam je stalo. Upravo je to iskustvo braka.

II. TEREZIJINO TEOLOŠKO RAZMIŠLJANJE O ŽENI

Terezija cjelovito stoji pred sobom i pred Bogom. Ona sva ulazi u tu avanturu biblijskog čovjeka: stajati pred licem Božjim i tražiti u svjetlu lica Božjega. Ovo traženje puno je poniznosti, a poniznost će shvatiti kao »istinu o vlastitoj sebi«. Zato će je traženje i voditi k istini, vrhunskoj istini,³² tj. k Bogu. Traženje, hod, napetost koja nalazi svoj »zašto« i smiruje se kod Terezije »ne u mnogom razmišljanju, nego u mnogom ljubljenju«. ³³

II. 1. Vidjeti Boga

Prva misao Terezije teologa o ženi jest da je ona stvorena da »gleda Boga«. Tu ne želi izgubiti ni tren. Ako to košta život, ništa zato.³⁴ Čini nam se da već sada naslućujemo temeljnu crtu njezinog razmišljanja kao teologa: introvertnost, *kontemplacija*-motrenje. Žena kao nitko drugi ima svijet u sebi i moć da ga dosegne, jer je sva okrenuta unutra. Terezija će se pitati: nije li time žena zahvaćena upravo jer je žena? Upravo tako! Biti žeta razlog je za Tereziju, da dade prednost kontemplaciji u svom životu. Gotovo instinktivno shvaća da je na raskrižju s dva pravca: pripadati samo Bogu ili mu pripadati po drugima

26 Zamak, Epilog, str. 151.

27 Usp. *djelce Misli o ljubavi Božjoj*, Djela sv. Terezije od Isusa, svez. II. Zagreb 1933, str. 293. slj.

28 Misli 1,7.

29 Misli 1,6.

30 Misli 2,30.

31 Misli 3,14.

32 Zamak, Odaje 6, 10,7.; Usp. *Život* 8,5.

33 Zamak, Odaje 6, 1,7.

34 *Život* 1, 4-5. sa bilješkama.

(osobito po mužu). Na koncu će izreći onu glasovitu i za nju presudnu spoznaju: »Samo Bog dosta«.

Druga crta Terezijina teološkog razmišljanja o ženi, ide za tim da ukaže na činjenicu kako je žena stvorena i sposobna ostvariti nevjerojatno velike ciljeve: *učinjena je za beskrajno* i samo to beskrajno kadro je učiniti je potpunom:³⁵ »Možda zato što smo žene da nam je zabranjeno uživati u dobrima Boga? Raspravljati o njima, naučavati ih, vjerujući da pogađamo bez pomoći teologa, to da«.

Ovaj osjećaj beskrajnoga kao neposrednog dometa žene kroz kontemplaciju, rada u njoj osjećaj Božjeg gospodstva. Zanimljivo je da se to gospodstvo neće izreći kategorijama moći, stvaranja, i sl. nego *kategorijom ljubavi*: upravo ta ljubav neda da Terezijina žena ostane prazna: »O Isuse, i Gospodine moj, što nam može ovdje Tvoja ljubav! Ona drži našu tako svezanu, te joj ne daje slobode u ovom stanju, da ljubi što drugo osim Tebe«.³⁶ Koliko ovo zajedništvo ljubavi može učiniti sretnom Terezijinu ženu govori nam sljedeći tekst: »Moći se (duševne) saberu u se, da s većom nasladom kušaju zadovoljstvo što ga uživaju...Samo je volja zabavljena, pa je zarobljena, a da ni sama ne zna kako. Pristaje samo, da je Bog zatvori, jer znade dobro da je zarobljenica onoga koji je ljubi«.³⁷

Ideal ove ženstvenosti, Terezija želi prikazati u biblijskim ženama, počev od Marije, sa osobitim naglaskom na važnost tih likova u duhovnom životu. O tom ćemo više u sljedećoj točki. Sada napomenimo samo to da su joj jako važna ova dva lika: Samarijanka,³⁸ i Marija Magdalena.³⁹ Začudno je da ove dvije žene privlače pozornost i postaju predmet iznimno velike privrženosti Terezije Avilske. Odgovor slutimo u vjerojatnosti po kojoj je poniznost Tereziji otkrila sličnost u grešnosti, a ljubav sličnost u odlučnosti hoda tragovima Evanđelja. Vjerojatno će zato jednog trenutka ustvrditi ono što može žena koja ljubi: »...ako učinite sve što možete, piše ženama, Gospodin će vas učiniti takvima da će preneraziti i muškarce«.⁴⁰

II. 2. Kakav profil svetosti Terezija oitava za ženu

Pošto je živjela u vremenu velikih polemika oko duhovnosti žene, Terezija ne govori izričito o »ženskom putu svetosti«, odnosno o »ženskom profilu svetosti«. Znamo sigurno da poznaje omalovažavajući stav nekih vodećih teologa svoga vremena, kao napr. Valdésa, vrhovnog Inkvizitora, u pogledu tzv. »duhovnih žena«. Aludirajući na knjige Lujz de Granade, Valdez će ih okvalificirati kao »spise za žene stolara«.⁴¹

U kontekstu naše teme, čini nam se potrebnim uočiti sljedeća dva podatka: prvo – kakvu žensku tipologiju Terezija navodi za ostvarenje svetosti žene? – kakav se tip svetosti nazire u samoj Tereziji za žene?

Terezija je bila vrlo osjetljiva na hagiografiju te je u njoj izabrala one svetice koje je uistinu cijenila i voljela. Jedan letimični pregled na taj izbor pomoći će

35 *Misti* 1,8.

36 *Život* 14,2.

37 *Život* 14,2.

38 *Život* 30,19; *Put* 19,2.

39 *Život* 9,2; *Put* 34,7.

40 *Put* 7,8.

41 *Usp. J = CUERVO, Fr. Luis de Granada la Inquisición, in Homenaje a Menéndez y Pelayo (Madrid 1899, t. I. str. 738).*

nam uočiti osnovne crte svetosti koje Terezija predviđa za žene. Imamo tri grupe: u prvoj je Marija; u drugoj su neke od svetica Crkve; u trećoj su žene koje je osobno poznavala.

- U Mariji nazire model. U njoj motri jednostavnost, poniznost, stav slušanja (oslušivanja) i otvorenosti Riječi u ključnim trenucima. Riječ je o stavu Žene što ga Terezija suprotstavlja nekim drugim inače vrlo cijenjenim vrijednostima, kao napr. vrijednost spekulativnog pristupa Bogu i životu.⁴² Pogađa je veoma Marijina patnja pod drvetom križa kao i otajstvo njezine samoće nakon Isusove smrti;

- Druga grupa su svete koje Terezija bira i uvrštava u svoje duhovne spise i Pisma. Ova grupa vrlo je simpatična i raznolika. Riječ je uglavnom o biblijskim ženama i likovima. Nalazimo dvije kategorije: prva je u tijesnoj vezi sa Kristom po Utjelovljenju, a druga je povezana s Njime po ljubavi. Među prve spadaju: Marija majka Isusova, sv. Ana i sv. Emercijana (majka sv. Ane); druga kategorija je: Samarijanka, žena dubokih žudnji i Magdalena, žena strastvene ljubavi. Uz njih je i Marta, žena djela i služenja. Među svece Crkve ubraja dvije mučenice: Katarinu Aleksandrijsku i sv. Uršulu; jednu kraljicu: Elizabetu ugarsku; jednu osnivačicu reda: sv. Klaru (osobito joj je privržena); jednu već poznatu pokornicu iz *Života otaca*: sv. Mariju Egipat-sku; jedna mlađa mističarka: sv. Katarina Sijenska i slavna karmelićanka Eufrozina.⁴³

- U treću grupu svrstava one žene – ona će ih nazvati »svetice« – što ih je osobno poznavala. Ovdje ćemo navesti samo laikinje:

Maridiaz – laikinja zaljubljena u Euharistiju. Sva je Avila osjetila moć ove žene i njezine pobožnosti;

Marija od Isusa: neka andaluška udovica, nepismena, ali odlučna. Bosih nogu i pješice hodočastila je iz Andaluzije do Rima. Zaljubljenica u evanđeosko siromaštvo i karmelsku duhovnost;

Ivana Enriques Toledska: majka jednog svećenika, tiha i uboga žena, puna Duha i povjerenja u Boga;

Katarina Cardonska, zvana la Cardona, porijeklom sicilijanka, plemkinja. Ostavlja sve i sprovodi život samoće i nevjerojatne strogosti. Terezija je veoma poštuje, ali slijedi nutarnje poticaje koji joj govore da takav stil duhovnosti nije za nju;

Sažimljući Terezijin ideal svetosti za ženu, čini nam se da to ovako možemo postaviti:

- riječ je o vrlo realnom i vrlo visokom idealu; temelji ga na evanđeoskim krepostima sa osobitom pažnjom na osobu i zahtjeve pojedinca ili grupe u duhovnom životu;

- najvažnije mjesto pripada milosti te Božje djelo ima primat nad ljudskim djelom;

- Isusovo čovječstvo je nezaobilazan medij komunikacije milosti i puta svetosti. O tome zašto? već smo govorili;

- svetost je shvaćena kao nešto bitno za život Crkve. Zato će reći da je blagoslovljen život koji se troši za Crkvu.⁴⁴

42 Usp. *Misli* 6,7.

43 Pismo 239,6. od 4. VI. 1578. Mariji od sv. Josipa.

44 *Život* 40,15.

ZAKLJUČAK

Terezijina psihologija, nježno ženstvena i bogato intuitivna, iskustvo istinitosti objavljene Riječi – temelj su njezinog razmišljanja o ženi i teološkog nauka o ženi. Zahvaljujući velikoj apsorpciji vrednota svojstvenih ženama te uočavajući korisnost tih vrednota, Terezija ih nudi i savjetuje onim ženama s kojima je u životnom dodiru. Stoga ove vrednote imaju biti tako i shvaćene. Tu nalazimo razlog njezinog trajnog angažmana u promicanju žene na onim područjima koja kao žena može učinkovito rasplesti. U Terezije promicanje žene nije svedivo na polemiku. Ona nudi ideale i ciljeve – opće ljudski ideal jakosti i čvrstine: »biti kao snažni muševci (srčani muševci), a ne kao ženice.« A to znači usvojiti govor svoje vlastite ženstvene datosti, kulturoloških pomaka, eklezijalnih otkrivenja i fantastičnih nutarnjih spletova u duši žene, bez kojih ova civilizacija neće moći imati lice ljupkosti. Žena, njezino dostojanstvo i pravo predmet su Terezijine molitve i vjere u istinitost Božjega govora u Objavi. Stoga to nije pitanje isključivo ovoga časa ni samo za ovaj čas. To je pitanje cjelovite vjere u pravednost, ljubav i stvaralaštvo Boga Oca svih ljudi. U tom smislu, sažimljemo bitne poruke u sljedeće točke:

1. Žena ima u sebi svoje *dostojanstvo* te stoga i svijest i ponos zbog svoje ženstvenosti;
2. Njezina *ljepota* i ponositost zbog te ljepote jest pravo i okolnost za sreću;
3. *Nositeljica* je Božjega govora o duši, Crkvi, svijetu i vrednotama; stoga ima pravo i izreći poruku tamo gdje ju Bog šalje;
4. Žena ima svoj vlastiti *put k svetosti* i treba ga dobro poznavati da bi se moglo pomoći tim dušama u poteškoćama duhovnog života;
5. *Zaručništvo, majčinstvo i djevičanstvo*, značajne su kvalitete žene te je tu i mjesto gdje se ona može istinski doživjeti i ostvariti.